

UNIVERZALNO PREVENCIJSKI ASPEKTI DJELOVANJA MUHAMEDA SEIDA SERDAREVIĆA

Muharem ADILOVIĆ

Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici
madilovic@gmail.com

SAŽETAK: U ovom radu fokus našeg interesovanja smo usmjerili ka preventivnim aspektima djelovanja Muhameda Seida Serdarevića kao jednog od posebno istaknutih učenjaka svoga vremena koji je značajnog traga ostavio javnim djelovanjem s ciljem preveniranja štetnih posljedica sociopataoloških izazova koji su bili posebno izraženi u njegovom vremenu. Analizom tekstova koje je Serdarević publikovao nastojat ćemo osvijetliti ciljeve i metode njegovog djelovanja iz ugla savremene preventivne znanosti. Svojim metodološkim pristupom Serdarević može poslužiti kao primjer pozitivne prakse decenijama prije zvaničnog ustanovljenja preventivne znanosti. Koristeći se argumentacijom neteoloških disciplina, Serdarević dodatno osnažuje preventivno djelovanje na razini univerzalnog preventivnog djelovanja.

Ključne riječi: Muhamed Seid Serdarević, prevencija, socijalna patologija, alkoholizam, prostitucija

Praktično i teorijsko preventivno djelovanje Muhameda Seida Serdarevića

Iako primarno teološki obrazovan Serdarević je, u svom vremenu, bio izrazito aktivan na mnogim poljima društvenog djelovanja, a posebno se isticao svojim holističkim pristupom saniranju negativnih posljedica i prevenciji širenja socijalnopatoloških pojava koje su uzimale sve više maha u vremenu u kojem je djelovao. Pored vrlo zapaženog praktičnog djelovanja, Serdarević je napisao dva poznata rada pod naslovom: "Dvije opasne socijalne bolesti – alkoholizam i prostitucija" (Dautović, 2013), s

ciljem jačanja svijesti opće populacije o opasnosti koje te pojave sa sobom donose. Uzimajući u obzir da je bio predsjednik antialkoholizarskog društva "El-Ittihad", ovakvo prosvjetno djelovanje dodatno ga učvršćuje na poziciji značajnog organizatora preventivnih aktivnosti u široj društvenoj zajednici.

Preventivna znanost

Preventivna znanost jeste mlada savremena naučna disciplina koja se samostalno razvija tek 80-ih godina prošlog stoljeća. U lingvističkom značenju pojam *prevencija* razvijen je još u XV vijeku, a označava aktivnosti kojima bi se predvidjele mjere

opreza s ciljem izbjegavanja opasnosti. (*Oxford English Dictionary*, 1972) Osnovno značenje latinskog korijena riječi prevencija je "napraviti neku akciju prije nego se pojavi neki događaj, kako bi se isključila mogućnost, odgodilo ili reduciralo njihovo pojavljivanje u nekoj populaciji ili kod neke osobe u riziku". (Bloom, 1996) Historijski posmatrano, prema Bašiću (2009), prevencija se počinje izučavati i praktično primjenjivati najprije kroz određene preventivne programe u području javnog zdravstva kao oblasti koja je u direktnoj vezi s općim blagostanjem populacije. Upravo ova saznanja iz područja javnog zdravstva bila su od presudnog utjecaja za razvoj

primarne, odnosno univerzalne razine preventivnog djelovanja.

Naime, preventivno djelovanje u savremenoj preventivnoj znanosti dijeli se na tri osnovne razine: *univerzalna*, *selektivna* i *indicirana*. Prema Gordonu (1983) i Bašiću (2009), *univerzalna razina* primjenjuje se na cjelokupnu populaciju bez izdvajanja visokorizičnih skupina, ali s posebnim osvrtom na procjenu djelovanja intervencije na one s izraženim rizikom. *Selektivna razina* djelovanja je usmjerena na grupe unutar populacije koje su u visokom riziku od padanja u problematična ponašanja i takvima ne odgovaraju intervencije univerzalne razine. *Indicirana razina* je usmjerena na pojedince ili manje grupe koji su pred zapadanjem u rizična ponašanja i na njih ne ostavljaju posebnog utjecaja aktivnosti prethodne dvije razine djelovanja.

Dakle, *univerzalna razina*, koja je u fokusu našeg interesovanja, podrazumijeva rad sa zdravom populacijom s ciljem promocije zdravih obrazaca života daleko od faktora rizika koji vode ka pojavi određene društvene bolesti. U tu svrhu koriste se različite metode pristupa populaciji koje imaju za cilj jačanje svijesti pojedinca o opasnosti koju određena pojava sa sobom nosi. Informisanje je jako značajna metoda koja se, između ostalih, koristi u ovom pristupu jer se na taj način ciljanoj populaciji priskrbljuju relevantna saznanja po pitanju opasnosti određene pojave ali i načina izbjegavanja razvoja ili "zapadanja" u ciljanu problematiku. Misionarsko djelovanje vjerskih zajednica općenito, a Islamske zajednice posebno, pozicionira se u univerzalnu razinu preventivnog djelovanja i zato je ovaj način djelovanja od iznimne važnosti za razinu prosvjedenosti opće populacije i njeno usmjeravanje ka zdravim obrascima ponašanja. U radu s populacijom na univerzalnoj razini akcenat je na promociji zdravih stilova života koji imaju za cilj fokusirati pažnju slušalaca na pozitivne primjere kao alternativu konzumiranju negativnih oblika ponašanja.

Preventivno djelovanje Serdarevića

Analizirajući djelovanje Muhameda Serdarevića nalazimo da je on svoje napore usmjeravao ka općoj populaciji s ciljem jačanja budnosti iste na opasnosti koje prate raširenost negativnih pojava:

"Mi hoćemo da upozorimo naš neuki svijet na te nemile posljedice prostitucije, te da o njima koju progovorimo. Ujedno ćemo ovim pružiti zgodan materijal našim vaizima, koji budu u toj stvari govorili, a to treba da čine što češće." (Dautović, 2013:469)

U svojim radovima Serdarević piše o alkoholizmu i prostituciji kao dvjema sociopatološkim pojavama koje su od izrazito velike opasnosti po zdravlje pojedinca, porodice i cijelog društva. Uzimajući u obzir društveno-politički kontekst vremena u kojem je Serdarević živio te kulturološki *background* ciljane populacije, razumije se da je njegovo djelovanje bilo jako dobro osmišljeno i usmjereno u pravcu organiziranja preventivnog utjecaja na ciljanu populaciju. Njegovo vrijeme je period izrazito teške i duboko turbulentne društvene tranzicije kroz koju su Bošnjaci i drugi narodi u Bosni i Hercegovini prolazili. Napuštajući tradicionalni model društvenog uređenja postepeno devalviraju dominantne društvene i moralne vrijednosti koje su po svojoj prirodi bile velika brana razvoju društveno-patoloških pojava te dolazi do stanja koje je u teoriji Emila Dirkema prepoznato kao stanje anomičnosti, prilične društvene raznormiranosti, u kojem dojučerašnje pokuđeno ponašanje preko noći postaje pohvalno i simbolom oslobođenosti "tradicionalnih stepa". U takvom kontekstu izuzetno korisno djelovanje jeste ukazivati na pogubne posljedice udaljavanja od moralnih načela koja su bila garant sprečavanja širenja negativnih pojava, te kod slušalaca razvijati kritički odnosa spram novonastalih oblika javnog ponašanja s ciljem aktiviranja

kognitivnih procesa izbora pozitivnih, zdravih oblika ponašanja.

U tom kontekstu naš velikan Serdarević, koji je primarno teološkog obrazovanja, u svom spisateljskom radu koristi izvorne šerijske tekstove i njihove intencije, na iznimno vješt način, utkiva u jasnu poruku koju ciljana populacije treba razumjeti. Pored te činjenice, ono što njegove tekstove posebno izdvaja jeste njihova utemeljenost na relevantnim naučnim spoznajama tog vremena:

"Prostitucija – rekli smo – kada se raširi u jednom narodu, degeneriše ga, izrodi ga i broj mu grdno umanjuje. To se ustanovilo i dokazalo statističkim podacima, koji se ne mogu oboriti." (Dautović, 2013:469)

Također, Serdarević citira izvorne dijelove naučnih tekstova u to vrijeme poznatih stručnjaka medicinskih znanosti iz Francuske, Velike Britanije i drugih naprednih zemalja i svome nastupu priskrbljuje naučnu referentnost u razumijevanju uzroka i posljedica ciljanih pojava:

"Ovo što govorim o siflisu ne govorim svojim ustima nego ustima doktora, liječnika i specijalista kojima mi kao stručnjacima, ljudima od zanata, moramo vjerovati." (Dautović, 2013:469)

Svojim komplementarnim pristupom ukazuje koliko su islamske istine kompatibilne sa zvaničnim naučnim činjenicama te da razumijevanje uzvišenih vjerskih tekstova kroz savremena naučna saznanja jeste ispravan način razumijevanja poruke koja je sadržana u njima u pogledu suprotstavljanja negativnim postupcima:

"Najglavniji uzrok, po mom mišljenju, jeste to što naše ženskinje, kao i muškinje, nema dobrog vjerskog odgoja i što, nažalost, vidi da muški to isto rade. Jer, nema li vjerskog odgoja, bez kojeg je moralni odgoj na vrbi svirala, nema i ne osjeća u svojoj duši ništa što bi ga smetalo sa onoga

što po svom prirodnom nagonu teži. Ne čuje u sebi onoga unutarnjeg glasa – glasa savjesti i čudorednog razbora, koji bi u času nakane na nemoralno djelo viknuo: Ne! Ne!” (Dautović, 2013:469)

Na taj način se ciljana grupa slušalaca, suočena s teološkim i naučnim argumentima, potpuno “razoružava” i podliježe utjecaju poruke koja joj je dostavljena. Upravo u ovakvom pristupu vidimo aktuelnost Serdarevićevih tekstova i u našem, savremenom kontekstu. Gotovo u integralnom obliku njegovi radovi se mogu koristiti u nastupima današnjih alima s ciljem osvješćivanja i osnaživanja opće populacije u suprotstavljanju mnogobrojnim negativnim društvenim pojavama.

Svojim komplementarnim pristupom u razumijevanju vjerskog u svjetlu naučnog, Serdarević na vrlo vješt način prezentira kakvu i koliku ulogu ima religija u suprotstavljanju savremenim društvenim bolestima. Ovakvi uvidi koje je Serdarević ponudio jesu potpuno u skladu s osnovnim principima savremene preventivne znanosti. Savremena preventivna disciplina je utemeljena na “umbrella – kišobran principu” (Bašić, 2009:86) koji nastoji objediniti sve naučne i stručne potencijale iz različitih humanističkih, društvenih i prirodnih znanosti pod jedan “kišobran” kako bi se konstruisao iznimno moćan multidisciplinarni koncept suprotstavljanja savremenim izazovima. Preventivna znanost ostavlja mogućnost uključivanja potencijala koji vjerska učenja i prakse posjeduju u oblikovanju modela preventivnih aktivnosti koje su prihvatljive za određene kulturno osjetljive društvene grupacije. Još prije više od jednog stoljeća Serdarević svojim tekstovima, ali i praktičnim djelovanjem ukazuje na mogućnosti aktiviranja ogromnog potencijala koji vjerska učenja sadrže u pogledu aktivnog suprotstavljanja negativnim društvenim pojavama.

Izazovi koje mi danas živimo nisu nimalo bezazleni niti jednostavne prirode. Adekvatno dogovoriti na iste moguće je samo uz opću mobilizaciju svih resursa koje društvena zajednica posjeduje. Partikularni pristupi i pojedinačno djelovanje unaprijed su osuđeni na jako ograničene rezultate. Duboko smo ubijedeni da je Serdarević bio svjestan ove činjenice što ga je i motiviralo da se aktivira na osnivanju antialkoholičarskog društva, kako bi preko istog oformio koaliciju za borbu protiv alkoholizma, upravo onako kako to savremena preventivna znanost nalaže. Kao argument za ovu tezu poslužiti će nam i sam izraz “el-ittihad” koji je Serdarević upotrijebio za naziv svoga društva. Naime, kao neko ko je vrsno poznavao arapski jezik, Serdarević nije upotrijebio izraz *el-ladžnah* ili *el-hej’ah*, koji se u arapskom jeziku upotrebljavaju u značenju udruženja građana ili humanitarnih organizacija. Pojam *el-ittihad* primarno označava uniju, odnosno široku koaliciju okupljenu oko nekih vrijednosti s ciljem promocije istih širim društvenim masama. Dakle, osnivanjem “El-ittihada” Serdarević nastoji okupiti kritičnu masu građana koji će biti pronositelji vrijednosti koje su suprotstavljene širenju negativnih društvenih pojava alkoholizma i prostitucije:

“Mi, članovi našeg društva, bili smo toliko svjesni da smo uvidjeli zlokobne posljedice alkoholnih pića, te smo, po primjeru drugih naprednih i civilizovanih naroda, osnovali naše društvo i upisali se u njega kao članovi. Ovim smo aktom povelili borbu protiv ljutog dušmanina našeg i istupili mu na mejdan kao bojni junaci, koji ćemo se boriti protiv svojih neljepih požuda i opake strasti za nesretnim alkoholizmom, koji čovjeka ponizuje do najprostijeg skota – u čvrstoj vjeri da ćemo, ako Bog da – sjajnu pobjedu odnijeti.” (Dautović, 2013:483)

Ovaj pristup u potpunosti odgovara postavkama savremenih preventivnih aktivnosti na univerzalnoj razini preventivnog djelovanja sa širom populacijom s ciljem razvoja svijesti o potrebi suprotstavljanja negativnim društvenim pojavama.

Zaključak

Na osnovu prezentiranog jasno uviđamo nekoliko značajki Serdarevićevog djelovanja koje su u direktnoj vezi s postavkama praktičnog djelovanja savremenih preventivnih aktivnosti te ćemo ih jasno naznačiti.

Iako primarno teološke naobrazbe, Serdarević se hrabro i na inovativan način upušta u koštac s aktuelnim društvenim izazovima te kroz javno djelovanje, osnivanjem Udruženja, pišući dopise i tekstove u glasilima, nastoji svoju poruku dostaviti što je moguće većem broju slušalaca, a sve s ciljem njihovog animiranja za borbu protiv širenja društveno negativnih pojava.

Također, svjestan ozbiljnosti izazova sociopatoloških pojava koje uzimaju maha u društvu, osnivanjem Udruženja nastoji organizirati “široki front” suprotstavljanja negativnostima i vrlo opasnim posljedicama pomenutih pojava.

Svoje djelovanje, pored šerijatske argumentacije, utemeljuje relevantnim naučnim činjenicama iz svog vremena, čime priskrbljuje naučnu relevantnost svojim naporima.

Pristupajući populaciji u riziku izrazitim vještina, Serdarević prezentira rani model preventivnog djelovanja u lokalnoj zajednici i na taj način se ubraja u nositelje preventivnih aktivnosti i posebnim intenzitetom pozitivnog ozračja osvjetljava izrazito turbulentan period u historiji Bosne i Hercegovine.

Stoga možemo zaključiti da je Muhamed Seid Serdarević bio sjajan primjer promotora preventivnih aktivnosti u društvenoj zajednici i kao takav može poslužiti kao inspiracija aktivistima na polju preventivnog djelovanja u našem aktuelnom vremenu.

Literatura

- Bašić, Josipa (2009). *Teorije prevencije: prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bašić, Josipa i saradnici (2001). *Od primarne prevencije do ranih intervencija*, Zagreb: ERF Sveučilište u Zagrebu.
- Bloom, Martin (1996). *Primary Prevention Practice*, London, New Delhi: Thousand Oaks, Sage Publications.
- Dautović, Ejub (2013). *Muhamed S. Serarević – Izabrana djela*. Sarajevo: El-Kalem, Muftijstvo zeničko, Dobra knjiga.
- Gordon, RS (1983). "An Operational Classification of Disease Prevention", *Public Health reports*, 98, 107-109.
- Serdarević, Muhamed (2013) "Dvije opasne socijalne bolesti (prostitucija i alkoholizam)". U: Dautović, Ejub, *Muhamed S. Serarević – Izabrana djela*. Sarajevo: El-Kalem, Muftijstvo zeničko, Dobra knjiga.
- (1971) *Oxford English Dictionary*, New York: Oxford University Press.

الموجز

الجوانب الوقائية الشاملة في نشاط محمد سعيد سرداريفيتش

محرم عاديلوفيتش

ركزنا اهتمامنا في هذا البحث على الجوانب الوقائية في نشاط محمد سعيد سرداريفيتش بوصفه أحد علماء عصره البارزين، والذي ترك بصمة كبيرة من خلال عمله العام بهدف الوقاية من العواقب الضارة للتحديات الاجتماعية المرضية المنتشرة في زمانه. وسنسعى - بتحليل المقالات التي نشرها سرداريفيتش - إلى تسليط الضوء على أهداف وأساليب عمله من منظور علم الوقاية المعاصر. يمكن أن يؤخذ سرداريفيتش - من خلال مقارنته المنهجية - مثالا للممارسة الإيجابية قبل عقود على نشأة علم الوقاية. كان سرداريفيتش يستخدم الحجج غير الدينية في تعزيز العمل الوقائي على المستوى الشامل.

الكلمات الرئيسية: محمد سعيد سرداريفيتش، الوقاية، الأمراض الاجتماعية، الإدمان على الكحول، الدعارة.

Summary

UNIVERSAL PREVENTIVE ASPECTS OF THE ENDEAVOURS OF MUHAMED SEID SERDAREVIĆ

Muharem Adilović

This article focuses on some aspects of the endeavour of Muhamed Seid Serdarević, one of the most renowned scholars of his time who, through his public engagements made a significant contribution to the prevention of harmful consequences of socio-pathological behaviours which were particularly present in his time. Through text analysis of the works written by Serdarević we will try to shed some light on the aims and methods of his activity in this regard from the perspective of contemporary preventive science. His methodological approach can serve as a model of positive practice which was set decades before the evolution of preventive study as a field of science. Using the arguments of non-theological disciplines, Serdarević reinforces his viewpoint and makes it universal.

Keywords: Muhamed Seid Serdarević, prevention, social-pathology, alcoholism, prostitution